

Stižemo do onog što sam nazvao centralnim pitanjem: to je tumačenje ustava. U kontekstu naše teme: čitanje ustava je uvek potraga za pravim značenjem teksta, a do pravog značenja stiže se samo kroz tumačenje smisla ustavnih odredaba, a ustavni sud je telo koje je ovlašćeno da radi ovaj posao. Ustavni sud ima zadatak da nam kaže – na obavezujući način – kako treba da čitamo ustav. Time što kaže „ovu ustavnu odredbu treba razumeti na ovakav način“, sud istovremeno kaže da su druga tumačenja pogrešna. Time nam sud u stvari kaže šta je u skladu sa ustavom, a šta je protivustavno. Konačno, to znači da ustavni sud, identifikujući ispravno tumačenje, ili pravo značenje ustavne norme, rekonstruiše obavezna pravila ponašanja. I građani i državni organi imaju se ponašati u skladu sa sudskom interpretacijom ustava.

Stepen čitalačke aktivnosti i autoriteta ustavnog suda razlikuje se od zemlje do zemlje. Za zemlje sa slabijom tradicijom vladavine prava, poglavito za nove demokratije nije netipično da se političari često sukobljavaju sa ustavnim sudom, što ide od javnih prepirki sa sudskim odlukama do otvorenog oglašavanja o njegove odluke. U stabilnim demokratijama tako nešto nikome ne pada na pamet. Političari će se možda jedino usuditi da izraze oprezno razočarenje. Samo će se profesori i studenti ustavnog prava upuštati u široke rasprave o tome da li je sudsko čitanje ustava u određenom slučaju bilo ispravno ili ne, ali to sporenje nikad neće dovoditi u pitanje autoritet ustavnog suda.

Ali, zašto nam je obavezujuće sudsko tumačenje ustava uopšte potrebno?

Vidite, ovde kod nas u Srbiji uobičajen je, između ostalih, i sledeći vapaj: ustav treba da bude kratak i jasan, tako da ga svi razumeju. To je jedna mistifikacija, koja naravno ima istorijsko opravdanje u Ustavu od 1974, koji je bio ne samo najduži, već sigurno i jedan od najnerazumljivijih ustava na svetu. Ali, to ne znači da su kratki ustavi razumljiviji. Prvo, kratak ustav nije nužno i jasan. Klasičan primer je američki ustav koji jeste kratak, ali u koji je spakovana prilično velika količina nejasnih formulacija, koje često deluju kao šifre za posvećene, a ne kao precizno uputstvo za ponašanje građana i vlasti. Naravno, imate i drugačije ustave, one koji nisu previše dugački, a čije su formulacije relativno jasne, gde su pisci uložili značajan napor i u značajnoj meri uspeli da pravnički precizno i stilski jasno definišu pravila ponašanja: nemački ustav mogao bi biti dobar primer.

Ipak, jedno uporedno čitanje većeg broja ustava pokazaće nam da su njihove odredbe često toliko načelne, apstraktne, ili široke da vi zapravo ne razumete o čemu se tu radi. Ili, još češće, mislite da razumete, pa se onda pojavi problem u primeni, koji pokaže da stvari i nisu baš toliko jasne. Uzmimo opet američki primer: čuveni prvi amandman na američki ustav razdvaja crkvu od države, ustanovljava slobodu i ravnopravnost religija, garantuje slobodu govora, štampe i okupljanja. Ali šta je sloboda govora ili šta je sloboda okupljanja? Klasičan je slučaj jedne minorne ali militantne neo-nacističke organizacije u SAD, čiji članovi svake godine za Hitlerov rođendan, obučeni u replike SS uniformi, demonstriraju jednim njujorškim kvartom koji je naseljen pretežno Jevrejima, ritualno pozdravljajući firera, uzvikujući antisemitske parole i veličajući Aušvic. To je ono što se naziva govorom mržnje. Ali, ovi ljudi odgovaraju: „Molim vas, kategorija govora mržnje ne postoji u ustavu; mi jednostavno koristimo našu ustavom garantovanu slobodu govora i javnog okupljanja“. I tu onda nastaju teške kontroverze.

Naravno, mnogi evropski ustavi, za razliku od američkog, sadrže odredbe kojima se zabranjuje zloupotreba osnovnih ustavnih prava, ali opet ćemo se sresti sa veoma teškim pitanjem: gde prestaje legitimno uživanje jednog ustavnog prava, a gde počinje njegova zloupotreba. S jedne strane, čini se očiglednim da je neophodno sprečiti da neki ljudi koriste osnovna ustavna prava da bi negirali ta ista prava drugim ljudima. Ali, isto tako je očigledno